บทความวิจัย

การปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค เพื่อยกระดับกระบวนการยุติธรรม*

REFORMING THE FORENSIC MEDICINE SYSTEM OF THE ROYAL THAI POLICE TOWARD A REGIONAL SERVICE MODEL TO ENHANCE THE JUSTICE SYSTEM

น้ำทิพย์ สรรพสุข*, นิตยา สินเธาว์

Namtip Sappasuk*, Nittaya Sinthao

สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Public Policy and Management, Kasem Bundit University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: namtipsup@gmail.com

*Tel: 087-495-2871

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการของงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2) วิเคราะห์กลไกกลางในการกำกับมาตรฐานการใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการสนับสนุนการจัดบริการนิติเวชศาสตร์ในส่วนภูมิภาค และ 3) วิเคราะห์แนวทางการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค เพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย 2 คน ผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ 10 คน ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ 5 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7 คน ได้แก่ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ 1 คน ตำรวจ 1 คน พนักงานอัยการ 1 คน นักกฎหมาย 2 คน เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 1 คน และประชาชน 1 คน วิเคราะห์เชิงเนื้อหา จำแนกและเชื่อมโยงประเด็น ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยสามเส้าด้านข้อมูลและทฤษฎี ผลการวิจัยพบว่า 1) โครงสร้างและศักยภาพที่รวมศูนย์ไม่สอดคล้องกับภารกิจในพื้นที่ มีความจำเป็นต้องพึ่งพาการส่งต่อ สนับสนุนการสอบสวนล่าช้า และเข้าถึงบริการแตกต่างกัน 2) กลไกกลางต้องเชื่อมการกำหนดมาตรฐาน การควบคุมคุณภาพ ระบบข้อมูล การพัฒนาบุคลากร และความร่วมมือระหว่างหน่วยงานตลอดห่วงโซ่พยานหลักฐาน เพื่อให้พื้นที่ปฏิบัติตามมาตรฐานเดียวกัน และ 3) แนวทางปฏิรูป คือ จัดบริการตามระดับความซับซ้อนและบริบทของพื้นที่ โดยใช้ปริมาณและประเภทคดี ภาระงาน ระยะทาง บุคลากร และทรัพยากรเป็นเกณฑ์ พร้อมระบบส่งต่อและการกำกับคุณภาพจากส่วนกลาง ภายใต้หลัก “กระจายศักยภาพ ยึดมาตรฐานเดียว บริหารตามบริบท และเชื่อมโยงด้วยเครือข่าย” เริ่มจากพื้นที่นำร่อง ประเมินผลและปรับปรุงก่อนขยายผล

คำสำคัญ: การปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์, ระบบบริการส่วนภูมิภาค, กลไกกลางกำกับมาตรฐาน, พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์, กระบวนการยุติธรรม

* Received 28 September 2026; Revised 10 October 2026; Accepted 29 October 2026

Abstract

This qualitative research aimed to 1) Examine structural and procedural problems and constraints in the forensic medicine services of the Royal Thai Police; 2) Analyze a central mechanism for governing forensic evidence standards in support of regional forensic medicine services; and 3) Analyze reform directions for the forensic medicine services of the Royal Thai Police toward a regional service model to enhance efficiency, equity, and trust in the justice system. Data were collected through documentary research and semi-structured in-depth interviews with 24 key informants selected through purposive sampling, comprising two policymakers, ten policy implementers, five experts and academics, and seven stakeholders. Data were analyzed using content analysis, classification, and thematic linkage, while trustworthiness was established through data and theory triangulation. The findings revealed that 1) The system was characterized by an imbalance between centrally concentrated structures and capacities and missions dispersed throughout the country, affecting personnel, resources, operational timeliness, investigative support, information connectivity, and equitable access to services; 2) The central mechanism should integrate an organization responsible for standards governance, practice standards, quality control, information systems, personnel development, inter-agency collaboration, enhancement of evidence reliability, and support for regional services; and 3) Reform should distribute missions, resources, and service capacities to regional areas while retaining central standards and quality oversight. This approach should maintain a coherent relationship between central governance and regional service delivery, enabling regional units to respond effectively to local service needs while operating under common standards. The proposed reform is guided by the principles of “distribute capacity, maintain one standard, connect through networks, and advance in phases.” Implementation should begin with pilot areas, followed by evaluation, refinement, and nationwide expansion. The proposed reform is intended to improve overall operational efficiency, equitable access to services, evidence reliability, and the credibility of the justice process nationwide.

Keywords: Forensic Medicine Reform, Regional Services, Central Standards Governance, Forensic Evidence, Justice System

บทนำ

พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์และนิติเวชศาสตร์มีบทบาทสำคัญต่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีอาญา ตั้งแต่การตรวจสถานที่เกิดเหตุ การเก็บรักษาและส่งต่อพยานหลักฐาน การชันสูตรพลิกศพ การตรวจวิเคราะห์ การแปลผล และการให้ความเห็นต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล คุณภาพของกระบวนการดังกล่าว

ขึ้นอยู่กับความต่อเนื่องของระบบทั้งหมด การจัดระบบงานเพื่อให้พยานหลักฐานมีความน่าเชื่อถือจึงเกี่ยวข้องกับกรอบกฎหมายที่กำหนดการดำเนินงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กำหนดกรอบเกี่ยวกับการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมและการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรม (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560) ขณะที่ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 เป็นกฎหมายสำคัญที่กำหนดกระบวนการดำเนินคดีอาญาและการใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, 2477) ส่วนพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 กำหนดกรอบเกี่ยวกับหน้าที่ การบริหาร และการดำเนินงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดระบบการปฏิบัติงานและการให้บริการของหน่วยงานในสังกัด (พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ, 2565) กฎหมายทั้งสามฉบับจึงเป็นส่วนหนึ่งของกรอบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและการเชื่อมโยงการดำเนินงานกับกระบวนการยุติธรรม

ประเทศไทยมีภารกิจนิติเวชศาสตร์กระจายทั่วประเทศ ขณะที่บุคลากรเฉพาะทาง เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการเทคโนโลยี และศักยภาพการตรวจเฉพาะด้านจำนวนมากยังคงกระจุกตัวในส่วนกลาง หน่วยงานในพื้นที่จึงต้องส่งต่อศพตัวอย่าง หรือพยานหลักฐานไปยังหน่วยบริการที่มีความพร้อม ซึ่งเกี่ยวข้องกับระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่าย และความต่อเนื่องของห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน ข้อมูลตามหนังสือราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย ที่ รพท. 273/2569 ณ วันที่ 2 กันยายน 2569 ระบุว่า มีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติเวชศาสตร์ที่ปฏิบัติงานอยู่จริงรวม 225 คน จำแนกเป็นกรุงเทพมหานคร 79 คน (ร้อยละ 35.1) ภาคกลาง 21 คน (ร้อยละ 9.3) ภาคตะวันออก 23 คน (ร้อยละ 10.2) ภาคตะวันตก 10 คน (ร้อยละ 4.4) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 24 คน (ร้อยละ 10.7) ภาคเหนือ 44 คน (ร้อยละ 19.6) และภาคใต้ 24 คน (ร้อยละ 10.7) โดยรวมเป็นบุคลากรสังกัดภาครัฐ 151 คน และสังกัดมหาวิทยาลัย 74 คน (ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย, 2569) ความแตกต่างด้านกำลังคนจึงควรพิจารณาร่วมกับประชากร ปริมาณคดี ภาระงาน ระยะทาง และระดับบริการของแต่ละพื้นที่

เมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ การปฏิรูประบบบริการสาธารณะ และหลักฐานเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความสำเร็จของการปฏิรูปไม่ได้ขึ้นอยู่กับการปรับโครงสร้างเพียงประการเดียว แต่ต้องอาศัยเป้าหมายและบทบาทที่ชัดเจน ทรัพยากรและสมรรถนะที่เพียงพอ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ระบบข้อมูล และกลไกกำกับติดตามที่เชื่อมส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค (วรเดช จันทรศร, 2565) ผลการศึกษาของ Smiley-McDonald, H. M. et al. แสดงให้เห็นว่าโครงสร้างการกำกับและการปฏิรูปเชิงระบบเพียงอย่างลำพังไม่รับประกันความสม่ำเสมอหรือคุณภาพของการบริการ (Smiley-McDonald, H. M. et al., 2024) ขณะที่ผลการศึกษาของ Snippen, J. R. et al. ชี้ให้เห็นความสำคัญของเกณฑ์การออกตรวจสถานที่ตายที่ชัดเจน (Snippen, J. R. et al., 2025) ผลการศึกษาของ Martín-Cazorla, F. et al. สนับสนุนการวางแผนศูนย์บริการจากข้อมูลต้นทุน ภาระงาน และระดับความซับซ้อนของการให้บริการ (Martín-Cazorla, F. et al., 2023) และผลการศึกษาของ Aungst, J. et al. สะท้อนความจำเป็นของความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างกำลังคนด้านพยาธิวิทยานิติเวชศาสตร์ (Aungst, J. et al., 2026) นอกจากนี้ ผลการศึกษาของ Heavey, A. L. et al. ให้ความสำคัญกับระบบคุณภาพในการดำเนินงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ (Heavey, A. L. et al., 2023) และผลการศึกษาของ Neuteboom, W. et al. สะท้อนความสำคัญของระบบคุณภาพและการดำเนินงานภายใต้มาตรฐานที่สามารถตรวจสอบได้ (Neuteboom, W. et al., 2024)

ขณะที่ผลการศึกษาของ Shin, S.-M. et al. แสดงให้เห็นความสำคัญขององค์ประกอบด้านมาตรฐานห้องปฏิบัติการ การตรวจสอบย้อนกลับ และโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพ (Shin, S.-M. et al., 2023) อย่างไรก็ดี งานที่ผ่านมาโดยมากศึกษาองค์ประกอบเหล่านี้แยกส่วนและอยู่ในบริบทต่างประเทศ จึงยังมีช่องว่างในการอธิบายกลไกที่เชื่อมปัญหาเชิงโครงสร้างและกระบวนการ กลไกกลางกำกับมาตรฐาน และการจัดระบบบริการนิติเวชศาสตร์ส่วนภูมิภาคในบริบทสำนักงานตำรวจแห่งชาติ การวิจัยนี้จึงกำหนดกรอบแนวคิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการบริหาร กระบวนการดำเนินงาน ขีดความสามารถขององค์การ การกำกับมาตรฐาน และผลลัพธ์ของระบบบริการ เพื่อสังเคราะห์แนวทางปฏิรูปที่เพิ่มประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม

จากสภาพปัญหาดังกล่าว การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์การปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในฐานะระบบบริการสาธารณะที่เชื่อมโยงกับกระบวนการยุติธรรม โดยพิจารณาสามระดับ ได้แก่ ปัญหาเชิงโครงสร้างและกระบวนการ กลไกกลางในการรักษามาตรฐาน และแนวทางการจัดบริการในส่วนภูมิภาค การวิจัยกำหนดกรอบแนวคิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการบริหาร กระบวนการดำเนินงาน ขีดความสามารถขององค์การ การกำกับมาตรฐาน และผลลัพธ์ของระบบบริการ เพื่อสังเคราะห์แนวทางปฏิรูปที่เพิ่มประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม ผลการศึกษามุ่งจัดทำข้อเสนอสำหรับการกำหนดนโยบาย การทดลองในพื้นที่นำร่อง และการประเมินผลก่อนขยายระบบไปสู่ระดับประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการของงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ
2. เพื่อวิเคราะห์กลไกกลางในการกำกับมาตรฐานการใช้พยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ในการสนับสนุนการจัดระบบบริการนิติเวชศาสตร์ในส่วนภูมิภาค
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาคเพื่อยกระดับประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและกำหนดกรอบการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารครอบคลุมกฎหมาย ระเบียบ นโยบายเอกสารราชการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนิติเวชศาสตร์ นิติวิทยาศาสตร์ การปฏิรูประบบราชการ การจัดบริการในส่วนภูมิภาค การพัฒนาขีดความสามารถองค์การ มาตรฐานการตรวจพิสูจน์ ระบบสารสนเทศ การจัดการความรู้ และกระบวนการยุติธรรม ข้อมูลเอกสารถูกใช้ทั้งในการกำหนดกรอบคำถามและในการเปรียบเทียบกับข้อค้นพบจากภาคสนาม กฎหมายที่ศึกษาได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 และพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 ตามกรอบกฎหมายที่นำเสนอในบทนำ

2. การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 คน ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยคำนึงถึงความรู้ประสบการณ์ บทบาท และความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ งานนิติเวชศาสตร์ งานนิติวิทยาศาสตร์ การสืบสวนสอบสวน และการใช้บริการในกระบวนการยุติธรรม แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้กำหนดนโยบาย 2 คน ผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ 10 คน ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ 5 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 7 คน ได้แก่ แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ 1 คน ตำรวจ 1 คน พนักงานอัยการ 1 คน นักกฎหมาย 2 คน เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ 1 คน และประชาชน 1 คน การจัดกลุ่มดังกล่าวช่วยให้สามารถเปรียบเทียบมุมมองระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ ระดับวิชาการ และระดับผู้ได้รับผลกระทบจากระบบบริการ หลักการคัดเลือกเน้นความสามารถในการให้ข้อมูลที่สัมพันธ์กับคำถามวิจัย มากกว่าการเป็นตัวแทนเชิงสถิติ ผู้กำหนดนโยบายให้ข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางและข้อจำกัดระดับองค์การ ผู้นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติสะท้อนขั้นตอนทำงานและปัญหาในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการให้ความเห็นด้านมาตรฐานวิชาชีพและคุณภาพพยานหลักฐาน ส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนผลกระทบด้านการเข้าถึงระยะเวลา และความเชื่อมั่น การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มจึงช่วยแยกประเด็นที่เป็นประสบการณ์เฉพาะรายออกจากปัญหาที่ปรากฏร่วมกันในหลายระดับของระบบ

3. การสร้างเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ครอบคลุมสามประเด็นตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ปัญหาเชิงโครงสร้างและกระบวนการ กลไกกลางกำกับมาตรฐาน และแนวทางปฏิรูปสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาคเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์โดยผู้เชี่ยวชาญรวมทั้ง 5 คน พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.90 ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด การวิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต เลขที่รับรองโครงการ T023/69P รับรองเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2569 ผู้วิจัยได้รับความยินยอมโดยได้รับการบอกกล่าวจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกรายก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ สิทธิของผู้ให้ข้อมูล การรักษาความลับ และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ลักษณะกึ่งโครงสร้างเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยใช้คำถามหลักชุดเดียวกันกับผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่ม พร้อมซักถามต่อเมื่อพบประเด็นที่ต้องอธิบายเชิงเหตุผลหรือเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน วิธีดังกล่าวทำให้ข้อมูลยังคงเปรียบเทียบกันได้และไม่ปิดกั้นประสบการณ์ที่อยู่นอกกรอบคำถามเดิม ระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยหลีกเลี่ยงการบันทึกข้อมูลที่สามารถเปิดเผยตัวบุคคลโดยไม่จำเป็น และนำเสนอผลในระดับประเด็นสังเคราะห์แทนการผูกถ้อยคำกับผู้ให้ข้อมูลรายใดรายหนึ่ง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบบุคคลต่อบุคคลและแบบออนไลน์ ระหว่างวันที่ 2-20 กรกฎาคม 2569 ตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมาย โดยเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันจนไม่พบข้อมูลใหม่หรือข้อมูลมีความอิ่มตัว

5. การวิเคราะห์และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยถอดความ ตรวจสอบความครบถ้วน และจัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การจำแนกและจัดระบบข้อมูล และการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างประเด็น ขั้นตอนสำคัญ ประกอบด้วย การอ่านข้อมูลซ้ำ การลดทอนข้อมูล การเข้ารหัสสาระสำคัญ การจัดกลุ่มเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย การเปรียบเทียบ

ความคิดเห็นระหว่างผู้ให้ข้อมูลทั้งสี่กลุ่ม และการสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเอกสาร ความน่าเชื่อถือของข้อมูลตรวจสอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลและด้านทฤษฎี การตรวจสอบด้านข้อมูลเปรียบเทียบข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างกลุ่มบุคคล ส่วนการตรวจสอบด้านทฤษฎีใช้กรอบแนวคิดหลายชุดเพื่อพิจารณาว่าการตีความข้อค้นพบยังคงสอดคล้องกันหรือไม่ ผลการวิเคราะห์ได้รับการทบทวนซ้ำเพื่อเชื่อมโยงข้อค้นพบกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการ

ข้อค้นพบจากการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลเชิงระบบระหว่างโครงสร้างและศักยภาพที่รวมศูนย์กับภารกิจและความต้องการบริการในพื้นที่ ความรวมศูนย์ของบุคลากร เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการ และความเชี่ยวชาญทำให้พื้นที่ต้องพึ่งการส่งต่อ แต่การเพิ่มเครื่องมือเพียงอย่างเดียวไม่ทำให้เกิดบริการที่ใช้งานได้ หากขาดบุคลากรที่มีสมรรถนะ ระบบสนับสนุน และการประสานงาน เมื่อพิจารณาตามแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติ ปัญหาจึงอยู่ที่ความไม่สอดคล้องระหว่างภารกิจ ทรัพยากร และขีดความสามารถในการดำเนินงาน มากกว่าปัญหาทรัพยากรด้านใดด้านหนึ่ง ความไม่สมดุลด้านโครงสร้างส่งผลต่อเนื่องถึงกระบวนการทำงาน การส่งตรวจ การส่งต่อพยานหลักฐาน การประสานงาน และการรอผลจากส่วนกลางทำให้การสนับสนุนพนักงานสอบสวนล่าช้า โดยเฉพาะพื้นที่ห่างไกล ขณะเดียวกัน ข้อมูลที่แยกส่วนทำให้ติดตามสถานะและเชื่อมผลตรวจเข้าสู่คดีได้ไม่ครบวงจร ประชาชนจึงเผชิญระยะทาง ระยะเวลารอคอย ค่าใช้จ่าย และความพร้อมของบริการแตกต่างกัน ปัญหาเชิงโครงสร้างและปัญหาเชิงกระบวนการจึงเป็นเหตุที่เชื่อมกัน การปรับสมดุลต้องเพิ่มศักยภาพในพื้นที่ควบคู่กับมาตรฐานข้อมูล ระบบส่งต่อและความรับผิดชอบตลอดกระบวนการ การวิเคราะห์เอกสารกฎหมายช่วยกำหนดเกณฑ์พิจารณาผลกระทบดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 68 วางหลักให้ระบบยุติธรรมมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ และเข้าถึงได้โดยสะดวก รวดเร็ว โดยไม่มีค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร ดังนั้น ระยะทาง ระยะเวลารอผล และค่าใช้จ่ายจากการส่งต่อจึงเป็นเกณฑ์ประเมินการเข้าถึงบริการที่ต้องพิจารณาร่วมกับคุณภาพพยานหลักฐาน ข้อค้นพบเรื่องความแตกต่างระหว่างพื้นที่จึงนำไปสู่การวิเคราะห์ความสามารถของระบบในการสนับสนุนหลักดังกล่าว โดยยังไม่อาจใช้จำนวนแพทย์รายภูมิภาคเพียงอย่างเดียวตัดสินว่าพื้นที่ใดมีบริการเพียงพอหรือขาดแคลน สำหรับกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 กำหนดให้พนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ดำเนินการโดยเร็ว และกำหนดผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามลำดับเมื่อไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ การเพิ่มบริการใกล้พื้นที่จึงต้องพิจารณาคุณสมบัติและความพร้อมของผู้ปฏิบัติควบคู่กับระบบปรึกษาและส่งต่อ ขณะที่ พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2565 มาตรา 6 (2) กำหนดหน้าที่กำกับการปฏิบัติงานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมาตรา 10 ให้จัดระเบียบราชการเพื่อผลสัมฤทธิ์ ประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และความยุติธรรมต่อประชาชน การปรับระบบบริการจึงต้องเชื่อมความรวดเร็วในพื้นที่กับบทบาทกำกับคุณภาพและความรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ การวิเคราะห์นี้ใช้บทบัญญัติเป็นกรอบพิจารณาข้อจำกัดและแนวทางจัดบริการ ไม่ถือว่าการปรับโครงสร้างเพียงอย่างเดียวทำให้เงื่อนไขทางกฎหมายและคุณภาพครบถ้วนแล้ว

2. กลไกกลางในการกำกับมาตรฐาน

จากปัญหาความไม่ต่อเนื่องของกระบวนการและข้อมูล กลไกกลางมีความสัมพันธ์ในฐานะระบบกำกับมาตรฐาน โดยองค์กรหรือคณะกรรมการกลางทำหน้าที่เชื่อมนโยบายกับความรับผิดชอบของหน่วยงาน มาตรฐานการปฏิบัติงานและห้องปฏิบัติการกำหนดข้อปฏิบัติร่วมตลอดวงจรพยานหลักฐาน ส่วนระบบควบคุมคุณภาพและการประเมินผลตรวจว่าการปฏิบัติสอดคล้องกับมาตรฐานหรือไม่ หากมีเพียงข้อกำหนดแต่ไม่มีการประเมินและการแก้ไขข้อบกพร่อง จะยังไม่ทราบว่าหน่วยบริการต่างพื้นที่รักษาคุณภาพได้สม่ำเสมอเพียงใด กลไกทั้งสามจึงเชื่อมการกำหนดมาตรฐาน การนำไปใช้ และการปรับปรุงผลการปฏิบัติ โดยคงความเป็นอิสระทางวิชาการ ความโปร่งใสและขอบเขตหน้าที่ขององค์กรวิชาชีพและหน่วยรับรองเดิม ระบบสารสนเทศและฐานข้อมูลสัมพันธ์โดยตรงกับความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน เพราะการกำกับคุณภาพต้องมีข้อมูลที่ติดตามและตรวจสอบย้อนกลับได้ตั้งแต่การเก็บ รักษา ส่งต่อ ตรวจวิเคราะห์ แปลผล จนถึงรายงานผล ข้อค้นพบเรื่องข้อมูลแยกส่วนจึงมิใช่เพียงข้อจำกัดของเทคโนโลยี แต่เกี่ยวข้องกับความต่อเนื่องของความรับผิดชอบและห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน กลไกข้อมูลต้องทำงานร่วมกับมาตรฐานการบันทึก สิทธิการเข้าถึง ความปลอดภัย และการตรวจสอบย้อนหลัง การเชื่อมฐานข้อมูลที่ปราศจากข้อกำหนดเหล่านี้จึงยังไม่เพียงพอสำหรับยืนยันคุณภาพของหลักฐาน การพัฒนาบุคลากรและถ่ายทอดความรู้เป็นเงื่อนไขให้ผู้ปฏิบัติสามารถใช้มาตรฐานร่วมได้จริง ส่วนความร่วมมือระหว่างหน่วยงานช่วยเชื่อมบุคลากร ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือ และองค์ความรู้ที่แต่ละพื้นที่มีไม่เท่ากัน กลไกสองด้านนี้จึงสนับสนุนขีดความสามารถในการปฏิบัติ มากกว่าการเพิ่มจำนวนหน่วยงาน การฝึกอบรม ระบบพี่เลี้ยง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเครือข่ายการเรียนรู้ทำให้ความรู้จากส่วนกลางนำไปใช้กับภารกิจในพื้นที่ได้ การวิเคราะห์ตามกรอบการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเชื่อมสมรรถนะและทรัพยากรกับการประสานงาน โดยการกำหนดมาตรฐานต้องมีระบบสนับสนุนรองรับด้วย

3. แนวทางการปฏิรูปสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค

แนวทางการปรับโครงสร้างและบทบาทวิเคราะห์จากความไม่สมดุลระหว่างภารกิจในพื้นที่กับศักยภาพที่รวมศูนย์ จึงแบ่งบริการตามระดับความซับซ้อน ส่วนกลางรับผิดชอบมาตรฐาน ระบบคุณภาพ วิชาการ ข้อมูลและภารกิจเฉพาะทาง ส่วนพื้นที่รับผิดชอบบริการที่ดำเนินการได้ตามความพร้อม การกำหนดเขตบริการใช้ปริมาณและประเภทคดี จำนวนประชากร ระยะทาง โรงพยาบาล ห้องปฏิบัติการ บุคลากร และเครือข่ายเป็นฐานพิจารณา เพราะเขตการปกครองเพียงอย่างเดียวไม่แสดงภาระงานหรือระยะเวลาที่ต้องใช้ในการส่งต่อ เกณฑ์ดังกล่าวจึงเชื่อมแนวทางจัดบริการกับข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย แนวทางกำลังคนและโครงสร้างพื้นฐานพิจารณาร่วมกันจากข้อค้นพบว่า เครื่องมือกับผู้ปฏิบัติต้องมีความพร้อมสอดคล้องกัน ฐานข้อมูลภาระงานและกำลังคนจึงใช้กำหนดการผลิต การจัดสรร และการพัฒนาสมรรถนะ ควบคู่กับเส้นทางความก้าวหน้า แรงจูงใจ การหมุนเวียน และการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ส่วนชุดทรัพยากรของหน่วยบริการต้องสัมพันธ์กับระดับบริการและบุคลากรที่รองรับได้ การบำรุงรักษา การสอบเทียบ และการบริหารวงจรชีวิตเครื่องมือเป็นเงื่อนไขของความพร้อมต่อเนื่อง การลงทุนจึงพิจารณาทั้งการจัดหาและความสามารถในการใช้งานจริง เพื่อแก้ข้อจำกัดของการเพิ่มทรัพยากรด้านเดียว แนวทางเชื่อมข้อมูลและห่วงโซ่พยานหลักฐานตอบปัญหาการส่งต่อและการติดตามที่แยกส่วน โดยติดตามศพ ตัวอย่าง

และผลตรวจตลอดกระบวนการภายใต้มาตรฐานข้อมูลและสิทธิการเข้าถึงเดียวกัน การกำกับคุณภาพใช้ตัวชี้วัดด้านเวลา ความถูกต้อง การส่งต่อ การเข้าถึง และความพึงพอใจ เพื่อพิจารณาทั้งประสิทธิภาพและผลต่อผู้ใช้บริการ ส่วนเครือข่ายโรงพยาบาล มหาวิทยาลัย หน่วยพิสูจน์หลักฐาน และหน่วยงานยุติธรรมช่วยใช้ศักยภาพที่มีอยู่ ลดการลงทุนซ้ำซ้อน และเปิดให้ผู้ใช้บริการสะท้อนข้อจำกัด การเชื่อมทั้งสามแนวทางจึงทำให้ข้อมูลจากการปฏิบัติและผู้ใช้บริการย้อนกลับไปปรับระบบกำกับมาตรฐานได้ การดำเนินงานเป็นระยะสัมพันธ์กับความแตกต่างของศักยภาพแต่ละพื้นที่ การเริ่มในพื้นที่นำร่องที่มีความพร้อม เปิดโอกาสให้ทดลองระบบ ประเมินข้อจำกัด และปรับปรุงก่อนขยายผล จึงช่วยลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนโครงสร้างพร้อมกันทั้งหมด การประเมินต้องพิจารณาว่าบริการในพื้นที่และระบบส่งต่อภารกิจซับซ้อนทำงานต่อเนื่องและรักษามาตรฐานได้หรือไม่ จึงเป็นการนำกลไกกลางในข้อ 2 ไปจัดบริการภายใต้บริบทจริง ตามหลัก “กระจายศักยภาพ ยึดมาตรฐานเดียว บริหารตามบริบทและเชื่อมโยงด้วยเครือข่าย” ทั้งนี้ การนำร่องเป็นแนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์ ไม่ใช่ผลการทดลองที่ดำเนินการแล้วในการวิจัยนี้

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค เพื่อยกระดับกระบวนการยุติธรรม สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สภาพปัญหาและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเชิงกระบวนการ

ข้อค้นพบแสดงให้เห็นว่า ปัญหาไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างตำแหน่งของทรัพยากรกับตำแหน่งของภารกิจ ข้อมูลแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ 225 คน ชี้ว่ากรุงเทพมหานครมีบุคลากร 79 คน หรือร้อยละ 35.1 ขณะที่ภาคตะวันตกมี 10 คน หรือร้อยละ 4.4 และไม่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์สังกัดมหาวิทยาลัยตามข้อมูลที่ได้รับ อย่างไรก็ตาม จำนวนรายภูมิภาคยังไม่เพียงพอสำหรับสรุปความขาดแคลน เพราะต้องพิจารณาร่วมกับประชากร จำนวนคดี ภาระงาน พื้นที่รับผิดชอบ ระยะทาง และระดับบริการ การพิจารณาเฉพาะจำนวนบุคลากรหรือเครื่องมืออาจทำให้เข้าใจปัญหาคลาดเคลื่อน เพราะขีดความสามารถเกิดจากการจัดชุดบุคลากรเครื่องมือ ระบบข้อมูล มาตรฐาน และการประสานงานให้ทำงานร่วมกัน ผลนี้สนับสนุนการมองการปฏิรูปในฐานะการออกแบบระบบบริการ ไม่ใช่การเพิ่มหน่วยงานหรือเปลี่ยนสายบังคับบัญชาเท่านั้น

ข้อค้นพบเรื่องความไม่สอดคล้องระหว่างทรัพยากรกับภารกิจสอดคล้องกับแนวคิดการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมาย บทบาท ทรัพยากร สมรรถนะ และการประสานงาน (วรเดช จันทรศร, 2565) และสัมพันธ์กับงานของ Smiley-McDonald, H. M. et al. ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ของรูปแบบองค์กรกำกับกับทรัพยากรในระบบสอบสวนการตาย งานดังกล่าวใช้ประกอบการอธิบายความสำคัญของการจัดระบบและทรัพยากร แต่ไม่ใช้ยืนยันว่าหน่วยบริการในประเทศไทยขาดแคลนในระดับเดียวกัน การพิจารณาความพร้อมจึงยังต้องใช้ภาระงานและข้อมูลพื้นที่ตามข้อค้นพบของการวิจัยนี้ (Smiley-McDonald, H. M. et al., 2024)

2. กลไกกลางในการกำกับมาตรฐาน

ผลการวิจัยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการกำกับมาตรฐานจากส่วนกลางกับการจัดบริการในพื้นที่ กล่าวคือ สิ่งที่ควรกระจาย คือ ภารกิจ ทรัพยากรความสามารถ และอำนาจตัดสินใจเชิงปฏิบัติในระดับที่เหมาะสม ส่วนสิ่งที่ควรรักษาไว้ในระดับกลาง คือ มาตรฐาน คุณภาพ ข้อมูล การประเมิน และการสนับสนุนภารกิจซับซ้อน หากกระจายบริการโดยไม่มีมาตรฐานร่วม ความแตกต่างระหว่างพื้นที่อาจเพิ่มขึ้น แต่หากรวมศูนย์การปฏิบัติทุกอย่าง ความล่าช้าและภาระการส่งต่อจะยังคงอยู่ งานศึกษาด้านการจัดการคุณภาพสนับสนุนความจำเป็นของแนวทางร่วมในการจัดการประเด็นคุณภาพ การเปิดเผย การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง (Heavey, A. L. et al., 2023); (Neuteboom, W. et al., 2024) สำหรับระบบบริการส่วนภูมิภาค การควบคุมคุณภาพต้องเริ่มตั้งแต่การตรวจสถานที่ การเก็บตัวอย่างการบรรจุ การส่งต่อ การบันทึก และการติดตาม มิใช่จำกัดเฉพาะการรับรองห้องปฏิบัติการ เพราะข้อผิดพลาดก่อนถึงห้องตรวจไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยเครื่องมือที่มีความแม่นยำในภายหลัง ระบบสารสนเทศไม่ควรถูกมองเป็นเพียงเครื่องมือรายงานผล แต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานของการบริหารคุณภาพ การติดตามภาระงาน การจัดสรรทรัพยากร และการตรวจสอบความเสมอภาค ข้อมูลควรติดตามได้ตั้งแต่การรับแจ้ง การออกตรวจ การเก็บและส่งต่อพยานหลักฐาน การตรวจวิเคราะห์ การรายงานผล ไปจนถึงการนำผลไปใช้ในคดี การกำหนดมาตรฐานข้อมูลและสิทธิการเข้าถึงจึงต้องเกิดก่อนหรือพร้อมกับการพัฒนาระบบเทคโนโลยี ประเด็นนี้เชื่อมกับข้อค้นพบที่ให้กลไกกลางกำหนดมาตรฐานข้อมูล สิทธิการเข้าถึง และการติดตามสถานะพยานหลักฐาน สำหรับงานของ Shin, S.-M. et al. ซึ่งศึกษาองค์ประกอบมาตรฐานห้องปฏิบัติการนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล ควรใช้ประกอบการพิจารณามาตรฐานของหลักฐานดิจิทัล โดยไม่ถือว่าเป็นผลการศึกษาระบบบริการนิติเวชศาสตร์ส่วนภูมิภาคโดยตรง (Shin, S.-M. et al., 2023)

3. แนวทางการปฏิรูปสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค

การวิเคราะห์ต้นทุนแบบ micro-costing และการจัดระดับศูนย์ตามความซับซ้อนของงานแสดงให้เห็นประโยชน์ต่อการวางแผนบริการ (Martín-Cazorla, F. et al., 2023) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เสนอให้กำหนดขนาดและประเภทของหน่วยบริการจากข้อมูลจริง ไม่ใช่กำหนดให้ทุกพื้นที่มีองค์ประกอบเหมือนกันทั้งหมด ขณะเดียวกัน ข้อจำกัดด้านภาระงาน บุคลากร และพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านนิติเวชศาสตร์เป็นอีกประเด็นสำคัญ (Aungst, J. et al., 2026) จึงควรวางแผนสายกำลังคนร่วมกับมหาวิทยาลัยและโรงพยาบาลในภูมิภาค ข้อค้นพบที่ให้กำกับคุณภาพและติดตามผลการให้บริการสัมพันธ์กับการศึกษาของ Snippen, J. R. et al. ซึ่งพบความแตกต่างของการออกตรวจสถานที่ตายตามลักษณะผู้ตายและกรณี การนำมาอภิปรายจึงสนับสนุนความสำคัญของเกณฑ์การตอบสนองและการติดตามความสม่ำเสมอของบริการ ทั้งนี้ ผลจากสองเขตบริการในสหรัฐอเมริกาไม่ใช้ยืนยันว่าความแตกต่างเดียวกันเกิดขึ้นในประเทศไทย แต่ใช้ประกอบเหตุผลของการประเมินการเข้าถึงและความเสมอภาคในพื้นที่นำร่อง สำหรับการเริ่มจากพื้นที่นำร่อง (Snippen, J. R. et al., 2025) งานของ Zaychik, D. ไม่พบหลักฐานว่าการเปลี่ยนระบบสอบสวนการตายเป็นระบบ Medical Examiner ทำให้คุณภาพข้อมูลการตายจากยาดีขึ้น ผลดังกล่าวสอดคล้องกับความจำเป็นที่การวิจัยนี้เสนอให้ทดลอง ประเมินผล และปรับปรุงก่อนขยายระบบ โดยไม่ถือว่าการเปลี่ยนโครงสร้างจะรับประกันผลลัพธ์ทุกด้าน การอภิปรายจึงเชื่อมการกำหนดโครงสร้างกับวิธีปฏิบัติ บุคลากร ระบบข้อมูล และการกำกับคุณภาพตามผลการวิจัยข้อ 2 และข้อ 3 (Zaychik, D., 2024)

ข้อจำกัดของการวิจัย ได้แก่ การวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง จึงมุ่งทำความเข้าใจเชิงลึกและสังเคราะห์ข้อเสนอมากกว่าการประมาณค่าทางสถิติสำหรับประชากรทั้งหมด ข้อค้นพบสะท้อนบริบทของหน่วยงานและช่วงเวลาที่ศึกษา การนำไปใช้ในแต่ละภูมิภาคจึงต้องประเมินความพร้อม ปริมาณคดี และเครือข่ายบริการเพิ่มเติม นอกจากนี้ การศึกษายังไม่ได้ทดลองแบบจำลองในพื้นที่จริงหรือประเมินต้นทุน และผลลัพธ์ก่อนและหลังการปฏิรูป ประเด็นดังกล่าวควรได้รับการทดสอบในงานวิจัยระยะต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “แบบจำลองการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค” โดยบูรณาการข้อค้นพบด้านโครงสร้าง กระบวนการ บุคลากร ทรัพยากร เทคโนโลยีสารสนเทศ และกลไกความร่วมมือเข้าด้วยกัน เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของส่วนกลางและส่วนภูมิภาคภายใต้มาตรฐานและระบบคุณภาพเดียวกัน สาระสำคัญขององค์ความรู้ใหม่นี้อยู่ที่การสร้างความสมดุลระหว่างการเพิ่มศักยภาพการให้บริการในพื้นที่กับการคงบทบาทของส่วนกลางในการกำหนดและกำกับมาตรฐาน โดยเชื่อมโยงการดำเนินงานทั้งระบบผ่านกลไกด้านมาตรฐานหลักฐาน ระบบสารสนเทศ การส่งต่อและประสานงาน การจัดการองค์ความรู้และพัฒนาบุคลากร การเสริมสมรรถนะพนักงานสอบสวน ตลอดจนยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้การจัดบริการนิติเวชศาสตร์สามารถตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ควบคู่กับการรักษามาตรฐานเดียวกัน ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แบบจำลองการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาค

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติสู่ระบบบริการส่วนภูมิภาคตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ คือ “กระจายศักยภาพ ยึดมาตรฐานเดียว บริหารตามบริบท และเชื่อมโยงด้วยเครือข่าย” โดยกำหนดบทบาทของส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เกื้อหนุนและเชื่อมโย งกันภายใต้มาตรฐานและระบบคุณภาพเดียวกัน ส่วนกลางมีบทบาทในการกำหนดและกำกับมาตรฐานหลักฐาน พัฒนาระบบสารสนเทศ ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรและองค์ความรู้ ขณะที่ส่วนภูมิภาคจัดบริการตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ โดยจัดสรรภารกิจ บุคลากร และทรัพยากรให้เหมาะสมกับระดับความซับซ้อนของงานและความต้องการของแต่ละพื้นที่ การดำเนินงานของทั้งสองระดับเชื่อมโยงและบูรณาการผ่านกลไกสำคัญ ได้แก่ กลไกกลางกำกับมาตรฐานหลักฐาน ระบบสารสนเทศนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล ระบบส่งต่อและการประสานงานระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่ การจัดการองค์ความรู้และการพัฒนาบุคลากร การเสริมสมรรถนะพนักงานสอบสวน ตลอดจนยุติธรรมชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ กลไกดังกล่าวทำหน้าที่เชื่อมโยงมาตรฐาน ข้อมูล หลักฐาน บุคลากร และการปฏิบัติงานระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาคให้เป็นระบบเดียวกัน เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง สามารถตรวจสอบได้ และลดข้อจำกัดที่เกิดจากความแตกต่างด้านศักยภาพและทรัพยากรของแต่ละพื้นที่

แบบจำลองดังกล่าวจึงสะท้อนแนวทางการปฏิรูปที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างศักยภาพของส่วนกลางกับความสามารถในการให้บริการของส่วนภูมิภาค โดยคงมาตรฐานและระบบคุณภาพเดียวกัน ขณะเดียวกันเปิดโอกาสให้การบริหารจัดการสามารถปรับให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันจะช่วยลดข้อจำกัดด้านบุคลากร ทรัพยากร และการส่งต่อเชื่อมโยงข้อมูลและพยานหลักฐานอย่างเป็นระบบ เพิ่มความทั่วถึงและความรวดเร็วในการเข้าถึงบริการนิติเวชศาสตร์ และนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพ มาตรฐาน และความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ว่า 1) ปัญหาหลัก คือ ความไม่สมดุลระหว่างโครงสร้างและศักยภาพที่รวมอยู่ในส่วนกลางกับภารกิจและความต้องการบริการในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับการส่งต่อ ความล่าช้าในการสนับสนุนการสอบสวน ความแตกต่างในการเข้าถึง และข้อมูลที่แยกส่วน 2) กลไกกลางเป็นระบบกำกับมาตรฐานแบบบูรณาการที่เชื่อมองค์กรกำกับ มาตรฐาน คุณภาพ ข้อมูล บุคลากร ความร่วมมือ ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน และการสนับสนุนบริการส่วนภูมิภาค และ 3) แนวทางปฏิรูป คือ จัดบทบาทและบริการตามระดับความซับซ้อน ใช้ข้อมูลพื้นที่กำหนดเขตบริการ กำลังคน และทรัพยากร พร้อมระบบข้อมูล การกำกับคุณภาพ เครือข่าย และการดำเนินการเป็นระยะ จากปัญหาความไม่สมดุลของระบบและผลการวิเคราะห์กลไกกลาง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติควรกำหนดแผนแม่บทการปฏิรูปงานนิติเวชศาสตร์ โดยระบุเป้าหมาย ระยะดำเนินการ หน่วยรับผิดชอบ งบประมาณ ตัวชี้วัด และกลไกประเมินผลอย่างชัดเจน พร้อมบูรณาการแผนด้านโครงสร้าง บุคลากร เทคโนโลยี และข้อมูลไว้ในกรอบเดียวกัน รวมทั้งจัดตั้งหรือมอบหมายกลไกกลางแบบพหุภาคีให้กำหนดมาตรฐานและประสานการดำเนินงานระหว่างหน่วยงาน โดยมีความเป็นอิสระทางวิชาการโปร่งใส และไม่ซ้ำซ้อนกับอำนาจตามกฎหมายขององค์กรวิชาชีพหรือหน่วยรับรอง นอกจากนี้ ควรจัดทำมาตรฐานและคู่มือร่วมตลอดห่วงโซ่พยานหลักฐาน ครอบคลุมเกณฑ์ตอบสนอง ระยะเวลามาตรฐาน ระบบส่งต่อ การควบคุมคุณภาพ และการจัดการข้อผิดพลาด ตลอดจนจัดทำแผนอัตรากำลังตามภาระงานและสมรรถนะ โดยพัฒนาระบบพี่เลี้ยง การหมุนเวียนบุคลากร การให้คำปรึกษาทางไกล และความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างและรักษาบุคลากรในภูมิภาค ควบคู่กับการพัฒนาระบบสารสนเทศแบบบูรณาการที่สามารถติดตามคดี พยานหลักฐาน ผลตรวจ และตัวชี้วัดบริการ โดยกำหนดมาตรฐานข้อมูล สิทธิการเข้าถึงความมั่นคงปลอดภัย และการตรวจสอบย้อนหลังอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ควรกำหนดตัวชี้วัดให้ครอบคลุมด้านประสิทธิภาพ คุณภาพ ความเสมอภาค และความน่าเชื่อถือ ข้อเสนอแนะในการนำแนวทางปฏิรูปไปปฏิบัติ คือ การนำผลการวิจัยไปใช้ควรดำเนินการตามวงจร “ทดลอง ประเมินผล ปรับปรุง ขยายผล” โดยเริ่มจากขอบเขตที่สามารถบริหารความเสี่ยงได้ กำหนดข้อมูลฐานก่อนดำเนินโครงการ และเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการมีส่วนร่วม ในระยะเตรียมการควรจัดทำแผนที่บริการและฐานข้อมูลภาระงาน ซึ่งครอบคลุมจำนวนและประเภทคดี ระยะเวลารอผล ระยะทางการส่งต่อ บุคลากร เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการ และเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ เพื่อกำหนดระดับบริการและคัดเลือกพื้นที่นำร่อง โดยไม่พิจารณาเฉพาะเขตการปกครองหรือความพร้อมด้านอาคาร สำหรับระยะนำร่องควรทดลองทั้งรูปแบบศูนย์บริการระดับภูมิภาคและเครือข่ายความร่วมมือ พร้อมจัดให้มีระบบปรึกษาผู้เชี่ยวชาญส่วนกลางการส่งต่อภารกิจซับซ้อน การประเมินคุณภาพ และช่องทางรายงานปัญหาแบบไม่มุ่งลงโทษ

โดยติดตามผลด้านระยะเวลาตอบสนอง คุณภาพผลตรวจ ความครบถ้วนของห่วงโซ่พยานหลักฐาน ภาระงาน ต้นทุน การเข้าถึง ความพึงพอใจ และระยะเวลาดำเนินคดี ส่วนการขยายผลควรดำเนินการเมื่อผลการนำร่องยืนยันว่าระบบสามารถปฏิบัติได้จริงและรักษามาตรฐานได้ โดยกำหนดทรัพยากรขั้นต่ำ แผนผลิตและกระจายบุคลากร งบประมาณบำรุงรักษาเทคโนโลยี และการเชื่อมโยงข้อมูลระยะยาวให้เหมาะสมกับภาระงาน ความพร้อม และเครือข่ายของแต่ละพื้นที่ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาความเป็นไปได้ ต้นทุน และความคุ้มค่าของพื้นที่นำร่อง รวมทั้งพัฒนาและทดสอบแบบจำลองบริการในพื้นที่จริง ศึกษาระบบข้อมูลและการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานตลอดจนการผลิตและกระจายกำลังคนในระยะยาว ควรติดตามเปรียบเทียบผลก่อนและหลังการปฏิรูปด้านระยะเวลา คุณภาพ คดีค้าง การเข้าถึง ความเสมอภาค ความพึงพอใจ และความเชื่อมั่น พร้อมเพิ่มการวิจัยเชิงปริมาณหรือแบบผสมผสานเพื่อสร้างหลักฐานประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย

เอกสารอ้างอิง

พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ. (2565). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 64 ก หน้า 1-79 (16 ตุลาคม 2565).

พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2477). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 598 หน้า 598-721 (10 มิถุนายน 2478).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 1-90 (6 เมษายน 2560).

ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย. (2569). หนังสือที่ รพท. 273/2569 เรื่อง ขอส่งข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากรสาขานิติเวชศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ราชวิทยาลัยพยาธิแพทย์แห่งประเทศไทย.

วรเดช จันทรศร. (2565). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

Aungst, J. et al. (2026). Career choice and interdisciplinary education in forensic pathology: A cross-sectional study. BMC Medical Education, 26(2026), 937. https://doi.org/10.1186/s12909-026-09227-2.

Heavey, A. L. et al. (2023). Management and disclosure of quality issues in forensic science: A survey of current practice in Australia and New Zealand. Forensic Science International: Synergy, 7(2023), 100339. https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2023.100339.

Martín-Cazorla, F. et al. (2023). How much does a forensic autopsy cost in Spain? Forensic Science, Medicine and Pathology, 19(2023), 325-334. https://doi.org/10.1007/s12024-022-00534-w.

Neuteboom, W. et al. (2024). Quality management in forensic science: A closer inspection. Forensic Science International, 358(2024), 111779. https://doi.org/10.1016/j.forsciint. 2023.111779.

Shin, S.-M. et al. (2023). Study on the standard components of digital forensics laboratory. Journal of Forensic Sciences, 68(3), 839-855. https://doi.org/10.1111/1556-4029.15254.

Smiley-McDonald, H. M. et al. (2024). The impacts of governing agency: A comparison of resources in the patchwork of medicolegal death investigation systems. Forensic Science International: Synergy, 8(2024), 100467. https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2024.100467.

Snippen, J. R. et al. (2025). Death scene investigation by medicolegal death investigators: Frequency and associated factors in two US jurisdictions. Journal of Forensic Sciences, 70(5), 1882-1891. https://doi.org/10.1111/1556-4029.70109.

Zaychik, D. (2024). Improving state medicolegal death investigation: Does system level reform improve public health data concerning drug-related mortality? Journal of Forensic and Legal Medicine, 103(2024), 102680. https://doi.org/10.1016/j.jflm.2024.102680.